

Людмила Володимирівна **ШИРЯЄВА**
д.е.н., професор кафедри, Одеський національний морський університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4706-2167>
e-mail: l.shyriaieva@gmail.com

Лариса Сергіївна **СКАЛА**
студентка, Одеський національний морський університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8116-9117>
e-mail: laraskala14@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ ЗМІНИ ФОРМ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС КРИЗИ

Статтю спрямовано на аналіз форм навчання у закладах вищої освіти України (ЗВО) та їх змін під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Прослідковано як криза вплинула на систему освіти у ЗВО України. На основі різноманітних джерел, наукових робіт та опитувань проаналізовано переваги окремих форм навчання та принцип вжитих заходів в Україні для покращення якості освіти в умовах складних викликів. Висвітлено роль освіти як ключового фактора вирішення сучасних викликів, підготовки кваліфікованих фахівців для відновлення економічних процесів в Україні навіть в умовах кризових явищ.

Ключові слова: ЗВО, вища освіта, очна (денна, вечірня) форма навчання, заочна форма навчання, дистанційна (онлайн) форма навчання, змішана форма навчання

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В Україні в останні роки спостерігаються різкі зміни в усіх сферах життя через кризові явища, такі як пандемія COVID-19 та повномасштабна війна. У таких умовах вища освіта в Україні зазнає значних змін. У зв'язку з цим важливо розуміти оптимальні підходи до організації освіти з метою досягнення максимальної ефективності в підготовці конкурентоспроможних фахівців для забезпечення економічного розвитку України навіть в умовах кризи та після її подолання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проаналізовано останні дослідження і публікації стосовно форм навчання та переваг їх застосування в умовах кризи для покращення освітнього процесу, що опубліковано такими українськими та іноземними науковцями, як О.В. Кричківська, Н.І. Лазаренко, О.М. Левченко, А.В. Шевчук, І.І. Білоус., А.В. Дем'янюк, Marlja Puteh, A.G. Ricciano. В їхніх роботах розглянуто особливості окремих форм навчання та їх застосування в надзвичайних умовах та кризових ситуаціях. У статті наведено доповнення, що проявляються в таких аспектах: дослідження причин змін в системі вищої освіти України та обрання найоптимальнішого варіанту організації освітнього процесу за надзвичайних умов в Україні.

МЕТА роботи – дослідження динаміки форм та особливості їх застосування в закладах вищої освіти України у кризових ситуаціях.

Питання організації вищої освіти є актуальним протягом тривалого часу. Нині є багато різних тлумачень цього поняття, але в цій роботі розглянемо його значення стосовно Закону України «Про вищу освіту» [1]. В законі визначено, що вища освіта – це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (ЗВО) (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною

кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [1]. Треба відзначити, що цінність вищої освіти полягає в тому, що вона відіграє важливу роль у створенні освіченого та кваліфікованого населення, що є ключовим чинником для сталого розвитку суспільства та економіки країни. У ст. 49 Закону [1] встановлено такі форми здобуття освіти в ЗВО України, що зображено на рис. 1.

РЕЗУЛЬТАТИ

Протягом тривалого часу серед науковців ведуться постійні дискусії з питання обрання найкращих форм освітнього процесу. Одні схиляються до вибору традиційної форми навчання, інші ж пропонують застосовувати тільки дистанційну форму, виходячи з реалій часу. Але зовнішні умови, що вплинули на суспільство, самі вирішили це питання, і в 2020 р., коли почалася пандемія коронавірусу, всі заклади освіти перейшли на дистанційну форму навчання задля сприяння безпеці учасникам навчального процесу та для запобігання поширення вірусу серед всього населення. Така форма навчання тривала в Україні протягом двох років, але 24 лютого 2022 р. все знову змінилося через початок повномасштабної війни в країні.

Рис. 1. Форми здобуття вищої освіти (на підставі [1])

На короткий період часу ЗВО припинили свою діяльність, але усві-домивши всю масштабність проблеми, вирішено, що час діяти. Неможна позбавляти населення освіти в будь-яких умовах. Адже країні завжди потрібні освічені люди для відновлення всіх процесів в економіці держави та підтримки її повноцінного функціонування навіть в умовах кризи, тому навчання продовжено в дистанційній формі. Але з часом стало зрозуміло, що в таких умовах система вищої освіти стає слабкою. Тому перед Мініс-терством освіти і науки України (МОНУ) постало нове завдання – забезпечити здобувачів освіти високим рівнем навчання, врахувавши впровадження безпечних умов для всіх учасників навчального процесу. Тоді прийнято рішення про впровадження змішаної форми навчання у вітчизняних ЗВО. Заразом треба відзначити, що змішана форма навчання включає в себе поєднання очної та дистанційної форм: здобувачі можуть працювати з частиною основного матеріалу онлайн, і водночас мають можливість відвідувати заняття в ЗВО. Завдяки такому підходу здобувачі можуть отримати більш якісну освіту навіть в умовах війни.

Проаналізувавши різноманітні джерела [2-6] та провівши анкетування серед здобувачів вищої освіти в Одеському національному морському університеті (ОНМУ) [2] стосовно переваг змішаного навчання і його складників у ЗВО, можна констатувати, що дистанційна форма навчання дає змогу студентам отримувати доступ до навчального матеріалу з будь-якого місця і в будь-який час, що особливо важливо в умовах військових конфліктів, коли фізичний доступ до ЗВО може бути обмеженим або небезпечним. Здобувачі можуть вчитися онлайн із застосуванням комп'ютерів або мобільних пристроїв, зберігаючи гнучкість в навчанні.

До переваг дистанційної форми навчання можна віднести такі, що зображено на рис. 2.

Денна форма навчання передбачає проведення практичних й лабораторних робіт в аудиторіях, майстер класів, наявність безпосередньої комунікації між здобувачами освіти та викладачами. Такі інтерактивні форми навчання сприяють розвитку критичного мислення, творчих навичок та роблять процес навчання більш цікавим і захоплюючим. Також заняття в аудиторії покращує концентрацію та увагу здобувачів, оскільки взаємодія з викладачами та однолітками на заняттях сприяє активному залученню студентів до навчального процесу та позитивно впливає на їхнє навчання.

До основних переваг денної форми навчання можна віднести такі, що зображено на рис. 3.

З урахуванням вищезазначеного та згідно з опитуванням стосовно змішаного навчання, проведеним в анкетній системі Google [7], можна зробити висновки стосовно основних переваг змішаної форми навчання. До них можна віднести такі, що зображено на рис. 4.

Зважаючи на те, що Україна з червня 2022 р. є кандидатом на членство до ЄС, необхідно щоб вища освіта України відповідала всім критеріям, що властиві європейській системі вищої освіти стосовно вимог до членства в ЄС, зокрема критеріям стосовно вищої освіти. Тому МОНУ запропонувала з 1 вересня 2024 р. вжити нову реформу навчання і перейти усім ЗВО на денну і дистанційну форми.

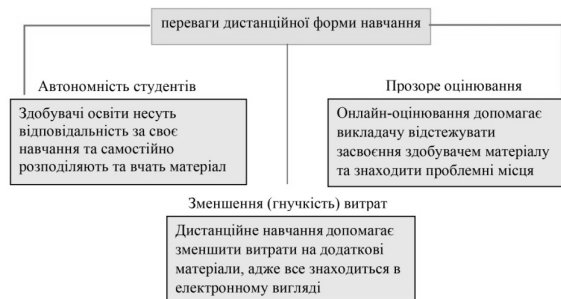

Рис. 2. Основні переваги дистанційної форми навчання

Рис. 3. Основні переваги денної форми

Рис. 4. Основні переваги змішаної форми

Нова реформа включає такі складники:

1. Скасування вечірньої та заочної форм навчання.
 2. Можливість здобувачам самостійно обирати термін навчання.
 3. Зменшення кількості бюджетних місць. Поява грантового навчання.
 4. Обрання спеціальності в ході навчання в ЗВО [8].
- Отже, в роботі прослідковано зміни форм навчання та причини цих перетворень.

ВИСНОВКИ

З урахуванням вищенаведеного матеріалу можна зробити висновок про те, що освіта – це надзвичайно динамічний процес, оскільки на неї впливають зовнішні та внутрішні чинники. Серед зовнішніх чинників можна відзначити економічну кризу, пандемію, повномасштабну війну тощо, а серед внутрішніх – прагнення України набути членство в ЄС. Саме тому для інтегрування української освіти в європейську уряд України проводить різні реформи стосовно форм навчання у закладах вищої освіти, для того щоб підвищити конкурентоздатність національних освітніх послуг. У зв'язку з цим перспектива подальших досліджень полягає у розробленні максимально ефективної організації освіти та розподілу складників і різних аспектів освіти, впровадження інноваційних структур для досягнення ефективної моделі навчання, що зможе забезпечити підготовку висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України Про вищу освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004, стаття 49).
2. Опитування ОНМУ. Анкетна система Google. (in Ukrainian)
3. Кричківська О.В., Білоус. І.І., Дем'янюк А.В. Дистанційна освіта в надзвичайних умовах та кризових ситуаціях. *Перспективи та інновації науки.* 2022. № 8(13). С. 104.
4. Tayebinik M., Puteh M. Blended Learning or E-learning. *International Magazine on Advances in Computer Science and Telecommunications.* 2012. № 3(1). pp. 103-110.
5. Коровій Д., Лазаренко Н. Змішане навчання в закладах вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* 2022. Вип. 63. С. 164-171.
6. Picciano A.G., Dziuban C.D., Graham C.R. Blended learning. Research perspectives. Routledge, 2013. Vol. 2. 376 p.
7. Практики застосування змішаного навчання у вищій школі: аналітичний звіт за результатами опитування / Центр навчальних та інноваційних технологій Українського католицького університету; уклад. О. Пасічник. Львів, 2017. 21 с.
8. Реформа щодо вищої освіти у ЗВО України. *Новини Корреспондент.net.* 7 листопада 2023.

References

1. Law of Ukraine On Higher Education (Information of Verkhovna Rada (VVR), 2014, No. 37-38, Article 2004, Article 49 (in Ukrainian).
2. ONMU survey. Questionnaire system Google. (in Ukrainian).
3. Krychivska O.V., Bilous. I.I., Demianiuk A.V. Distance education in emergency and crisis situations. Perspectives and Innovations of Science. 2022. No. 8(13). P. 104. (in Ukrainian).
4. Tayebinik M., Puteh M. Blended Learning or E-learning. *International Magazine on Advances in Computer Science and Telecommunications.* 2012. № 3(1). pp. 103-110.
5. Korovii D., Lazarenko N. Mixed learning in institutions of higher education. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems.* 2022. Issue 63. pp. 164-171. (in Ukrainian).
6. Picciano A.G., Dziuban C.D., Graham C.R. Blended learning. Research perspectives. Routledge, 2013. Vol. 2. 376 p.
7. Practices of using blended learning in higher education: an analytical report based on survey results / Center for Educational and Innovative Technologies of the Ukrainian Catholic University; ed O. Pasichnik. Lviv, 2017. 21 p. (in Ukrainian).
8. Reform of higher education in higher education institutions of Ukraine. *Korrespondent.net news,* November 7th, 2023. (in Ukrainian).

Liudmyla SHYRIAIEVA

Doctor of Economics, Professor of department, Odesa National Maritime University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4706-2167>

e-mail: l.shyriaieva@gmail.com

Larysa SKALA

student, Odesa National Maritime University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8116-9117>

e-mail: laraskala14@gmail.com

RESEARCH ON THE ISSUE OF CHANGING THE FORMS OF EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE DURING THE CRISIS

This paper dives into examining how education in Ukrainian Higher Education Institutions (HEIs) is evolving in response to various factors, external and internal influences. We take a closer look at the significant impact of the crisis on the educational setup of Ukraine's HEIs. Gathering insights and facts from diverse educational sources, scientific studies, and research findings, we investigate and thoroughly explore the strengths and the main advantages of specific education models in higher education institutions of Ukraine, and the advantages of their application under certain circumstances in crisis conditions. Additionally, the abstract sheds light on the collaborative efforts and partnerships between HEIs, industries, and governmental initiatives that contribute to the ongoing educational transformation. In addition to this, we break down the core principles guiding initiatives in Ukraine to enhance educational quality amid numerous challenges. It is also worth noting that all these changes require the development of technologies and their integration into the educational process. Evidently, despite such rapid changes, Ukraine was able to quickly adapt Internet technologies to the educational process. We highlight the essential role of education as a driving force in effectively tackling modern challenges. In addition, we emphasize the importance of training qualified, competitive specialists in their field, capable of contributing to the recovery of economic processes in Ukraine even in a crisis period. This discussion aims to offer a comprehensive understanding of the changing educational landscape, shedding light on the strategies used to navigate and improve educational outcomes in the country. As a newcomer in this field, this exploration is an attempt to unravel the complexities of educational shifts during crisis periods in Ukrainian HEIs.

Keywords: HEI, higher education, traditional education, full-time (day, evening) form of education, correspondence form of education, distance (online) form of education, blended learning